

РОЗДІЛ 6. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 338.65:016.8

Матвійчук Л. Ю.

Тищук І. В.

Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ

Досліджено визначальні характеристики, що закладені в основу поняття раціонального використання туристичних ресурсів. Розглянуто економічні аспекти та напрями підвищення рівня раціональності зазначених процесів. Виділено основні критерії, які вчені виокремлюють як умови виконання принципу раціонального використання туристичних ресурсів. Визначено основні інструменти та напрями підвищення рівня використання туристичних ресурсів.

Ключові слова: раціональне використання туристичних ресурсів, інструменти економічного механізму.

Постановка проблеми. Основні тенденції розвитку туристичної галузі України свідчать про подальше нераціональне використання туристичних ресурсів. Їхня інвестиційна віддача і внесок у прискорення соціально-економічного розвитку залишаються на неналежному рівні. В Україні склалася незбалансована структура механізму використання та охорони туристичних ресурсів, яка в цілому є неефективною. Крім того, деформована структура економіки посилює свої негативні прояви в туристичній сфері. Стратегія регулювання процесів використання і охорони туристичних ресурсів також не відповідає вимогам ринкових відносин, зокрема стосовно розподілу прав власності на ці ресурси. Неефективне використання, охорона та відтворення туристичних ресурсів пов'язане також з інституціональним забезпеченням туристичної сфери на основі адміністративно регульованого господарювання. Залишаються недостатньо опрацьованими напрями переходу туристичної галузі на засади сталого розвитку, що посилює актуальність дослідження економіко-екологічних засад раціонального використання туристичних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретико-методологічні засади раціонального використання туристичних ресурсів започатковані в роботах О.І. Амоші, О.О. Бейдика, І.В. Бережної, П.П. Борщевського, Б.В. Буркинського, І.М. Вахович, О.О. Веклич, Т.П. Галушкіної, З.В. Герасимчук, Л.М. Грановської, І.Г. Гречановської, Л.С. Гринів, В.А. Голяна, М.В. Гудзь, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, Л.Л. Ковальської, В.С. Кравціва, Р.А. Крижановського, М.П. Мальської, Л.Г. Мельника, В.Г. Сахаєва, В.М. Степанова, Т.І. Ткаченко, В.Т. Трегобчука, Ю.Ю. Туниці, Т.Ю. Туниці, С.К. Харічкова, Є.В. Хлобистова, М.А. Хвесика, В.І. Цибуха, Л.М. Черчик, І.М. Школи, М.В. Щурика та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні залишається невирішеною проблема раціонального використання туристичних ресурсів. У дослідженнях процесів використання туристичних ресурсів прослідковується тенденція до виділення цілого ряду факторів, що впливають на їхній стан та розвиток. Тому вини-

кає необхідність у вивченні оптимального вибору інструментів забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів.

Мета статті полягає в аналізі економіко-екологічних засад забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів, визначенні змісту раціонального використання туристичних ресурсів, аналізі інструментарію раціонального використання туристичних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У теоретичному плані поняття «раціональне використання туристичних ресурсів» є недостатньо дослідженим. Проте правильне тлумачення даної дефініції є надзвичайно важливим, адже критерії раціональності повинні відображати найбільш суттєві елементи змістовної частини використання та охорони туристичних ресурсів у теоретичному та практичному планах і найбільш точно висвітлювати сутність даного процесу. Понятійно-термінологічна неузгодженість щодо використання поняття «раціональність», яка сьогодні має місце, не забезпечує комплексності еколого-економічних досліджень зазначеного процесу, призводить до надто звуженого трактування його змісту. Тому теоретичне вивчення економіко-екологічного змісту раціонального використання туристичних ресурсів, на нашу думку, доцільно розпочати саме з аналізу тлумачення поняття «раціональність».

Цікавим є дослідження тлумачень ученими дефініції раціональності на предмет урахування в ній ключового змісту, яке дозволило виявити принципову розбіжність трактування вченими цієї категорії. Так, аналіз наукових тлумачень дозволяє виділити визначальні характеристики, що закладені в основу поняття раціонального використання туристичних ресурсів.

Деякі вчені розглядають раціональність із позицій споживання ресурсів, користуючись принципом «дозволено те, що не заборонено». Зміст такого трактування визначається тими функціями, які природа виконує стосовно туриста і суспільства. Раціональність у використанні ресурсного потенціалу передбачає двояку ціль: 1) забезпечити такий стан навколишнього середовища, при якому воно змогло би задовольнити разом із матеріальними потребами запити естетики і відпочинку; 2) забезпечити можливість безперервного отримання

різних ресурсів шляхом установаження збалансованого циклу використання і відновлення. Уважимо, що при врахуванні, наприклад, особливостей таких туристичних ресурсів, як історико-культурні, тобто не відновлювані, унікальні, обмежені історичні об'єкти, така позиція не є доцільною. Визначати раціональне використання туристичних ресурсів, регламентуючи лише недозволені дії та залишаючи дозволені на розсуд користувача, є необґрунтованим і небезпечним.

У працях М.Я. Лемешева, Н.В. Чепурних, Н.П. Юріна ми кілька разів натрапляємо на поєднання «науково обґрунтоване і раціональне використання ресурсів» [3]. Це свідчить про те, що хоча автори і пов'язують поняття науково обґрунтованого використання ресурсів з їхнім раціональним використанням, вони чітко розрізняють їх, тобто визначення «раціональне», з їхньої точки зору, не містить як складову ознаку «науково обґрунтоване». Вживання поряд термінів «науково обґрунтоване» і «раціональне використання ресурсів» за призначенням указує на відокремленість і рівноправність цих понять.

На нашу думку, сучасне розуміння поняття раціонального використання туристичних ресурсів не може не містити як складову науково обґрунтованість, так як вона є одним із критеріїв раціональності. Зважаючи на розвиток науки і техніки, можна сказати, що методи і способи, якими здійснюється господарювання та екологічні стандарти і нормативи, які застосовуються щодо туризму, побудовані на науковій основі і є результатом багаторічної праці вчених різних профілів.

Окрему групу представляють учені (З.В. Герасимчук [3], Т.Ю. Туниця [9], Т.П. Галушкіна та Л.М. Грановська [2]), які у тлумаченні категорії «раціональність» ураховують як критерії використання, так і охорони ресурсів. На нашу думку, це є принципово правильно, оскільки впливає із самої природи раціонального використання ресурсів. Адже реципієнтами, що сприймають вплив екодеструктивних факторів та потребують захисту і збереження відновлювальної здатності для нормального функціонування у теперішньому та майбутньому часі, є туристичні ресурси.

Найбільш точно висвітлюють раціональність З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишин, Т.Ю. Туниця, які зазначають, що тільки сталі умови можуть забезпечити такий розвиток, який відповідає потребам нинішнього дня і в той же час створює можливість майбутнім поколінням користуватися всіма надбаннями сучасності та задовольняти свої потреби.

Проаналізувавши існуючі підходи до тлумачення поняття «раціональності» виділимо основні критерії, які вчені виокремлюють як умови виконання принципу раціонального використання туристичних ресурсів. Так, до основних критеріїв раціональності віднесемо економічність, збалансованість, комплексність, планомірність, невиснажливості та безпеку використання туристичних ресурсів.

Розглянувши змістовне наповнення поняття раціональності та користуючись найновішими науковими підходами, спробуємо запропонувати власне визначення раціонального використання туристичних ресурсів.

На нашу думку, раціональне використання туристичних ресурсів – це економічне, високоефективне, планомірне використання, яке забезпечує відтворення ресурсного потенціалу, створюючи екологічно безпечні умови для нинішніх та майбутніх поколінь.

На врахування всієї сукупності виділених критеріїв раціонального використання туристичних ресурсів повинна бути спрямована політика всіх без виключення туристичних підприємств та організацій та установ різних рангів, які так чи інакше пов'язані з туризмом, у контексті збереження та зміцнення стабільності, цілісності та створення сприятливих умов відповідно до зазначеної стратегії раціонального використання туристичних ресурсів для збереження їх нинішнім та прийдешнім поколінням.

Раціональне використання туристичних ресурсів означає використання зазначених ресурсів в обсягах та способами, які забезпечують сталий економічний розвиток таких ресурсів та туристичних територій, що не призводить до порушення відновлювальних властивостей туристичних об'єктів і погіршення екологічних умов довкілля.

Правильний вибір інструментів забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів дозволяє сконцентрувати зусилля на ефективному розвитку туристичної галузі і тим самим забезпечити ефективний розвиток тих регіонів, де туризм є пріоритетним видом діяльності. Концептуальні засади раціонального використання туристичних ресурсів як на національному, так і на територіальному та об'єктовому рівнях повинні бути єдині та обов'язково враховувати специфічні властивості кожного туристичного регіону та туристичного об'єкта.

Загалом, світова практика напружувала широкий набір інструментів раціонального використання туристичних ресурсів, проте застосування уніфікованих інструментів у сучасних умовах, на нашу думку, не дасть бажаних результатів. Адже застосування певних засобів потребує врахування специфіки різних типів туристичних ресурсів, умов та потреб конкретних туристичних регіонів.

В Україні діючий організаційно-економічний механізм використання туристичних ресурсів оперує переважно групою інструментів, які примушують туристичні фірми обмежувати свою діяльність, що не дозволяє раціонально використовувати туристичні ресурси та, своєю чергою, завдає їм шкоду. У той же час цей механізм не спонукає до впровадження екологічно безпечних, невиснажливих способів господарювання, що призводить до погіршення їхньої якості.

Аргументація підбору інструментів раціоналізації досліджуваних процесів – важливий етап забезпечення їхнього сталого розвитку. Пропонуємо для розв'язання проблеми неекономічного використання туристичних ресурсів застосовувати економічне стимулювання, яке використовує такі регулятори, що зачіпають майнові інтереси господарюючих суб'єктів як користувачів туристичних ресурсів та призводять до розуміння залежності між економічною вигодою використання туристичних ресурсів та дотримання екологічних вимог зазначеного процесу.

Проведений аналіз використання туристичних ресурсів свідчить, що на сьогодні в Україні стимулювання раціонального використання туристичних ресурсів здійснюється шляхом: надання пільг при оподаткуванні туристичних підприємств, установ, організацій і громадян у разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання туристичних ресурсів; надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів; звільнення від оподаткування фондів охорони

навколишнього природного середовища; передачі частини коштів фондів охорони навколишнього природного середовища на договірних умовах туристичним підприємствам, установам, організаціям і громадянам на заходи для гарантованого зниження шкідливих впливів на стан туристичних ресурсів; надання можливості отримання туристичних ресурсів під заставу. Але, як підтверджує практика, вимоги Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та інших законів і законодавчих актів, де висвітлено шляхи економічного стимулювання, залишаються лише декларацією. Тому, на нашу думку, набір таких інструментів є недостатнім, адже конкретні заходи стимулювання залежать як від типу туристичних ресурсів, так від їхнього ієрархічного рівня.

Науковці розглядають інструменти раціоналізації як складові економічних та господарських механізмів, групуючи їх досить різноманітними способами. Різний підхід до групування одних і тих же регуляторів ілюструє знову ж таки відсутність єдиної методологічної основи для формування дієвого економічного механізму використання туристичних ресурсів.

Як стверджує О.О. Веклич, саме завдяки платежам за природокористування у державному бюджеті України формується майже 7% [1]. Платежі за спеціальне використання ресурсів із туристичною метою доцільно розглядати як інструменти, що виконують стимулюючу, фіскальну та фінансову функції. Платежі є ціною товарів і послуг довкілля. В їхню основу необхідно закласти витрати на відтворення природних компонентів. Ціна за використання ресурсів довкілля з туристичною метою встановлюється власником природних ресурсів і може коливатися в залежності від попиту і пропозиції. Оподаткуванню підлягає лише частина доходів від використання туристичних ресурсів. Таким чином, держава як представник суспільних інтересів забезпечує надходження доходів від використання капіталу країни та процеси його збереження [4, с. 138].

Інструментами для реалізації економічних відносин між державою та користувачами туристичних ресурсів є податки, з їхньою допомогою здійснюється перерозподіл доходів суб'єктів туризму на користь суспільства та раціональне використання досліджуваних ресурсів. Через податкову систему реалізується державна функція контролю та регулювання економічних відносин у галузі використання туристичних ресурсів, що є в користуванні приватних суб'єктів туристичного господарства.

У галузі використання туристичних ресурсів прямому оподаткуванню підлягають доходи користувачів, які не залежать від підприємницької діяльності. Такі доходи реалізуються у вигляді диференціальної ренти. Мета їхнього запровадження полягає в необхідності регулювання процесів використання невідновних природних туристичних ресурсів та таких туристичних ресурсів, кількість яких обмежена.

Аналіз національної методики нарахування податків за використання земель із туристичною метою висвітлює низку проблем, які негативно впливають на ефективність зазначеного процесу. Зокрема, при нарахуванні рентних платежів не повністю враховується оцінка рекреаційних властивостей окремих земель. Для стимулювання ефективного використання туристичних ресурсів земельний податок варто нараховувати в залеж-

ності від мети використання ділянок. Економічні оцінки територій курортно-оздоровчого і туристичного призначень доцільно визначати виходячи з теорії граничної корисності і величини граничного ефекту від використання природних рекреаційних ресурсів [5, с. 6].

При передачі прав на використання високодефіцитних туристичних ресурсів нараховують збір у формі бонусу. Величина бонусів прямо пропорційна ступеню привабливості природних туристичних об'єктів. При цьому розмір бонусів може узгоджуватися між власниками туристичних ресурсів та їхніми користувачами [4, с. 139].

Інструменти пільгового оподаткування та диференціації податкових ставок застосовують із метою стимулювання раціонального використання туристичних ресурсів. Такі інструменти сприяють підвищенню якості туристичних ресурсів та територій. На нашу думку, діючу систему податкових пільг доцільно доповнити інструментами, що передбачають часткове або повне звільнення від оподаткування туристичних суб'єктів, які впроваджують технології саме раціонального використання туристичних ресурсів.

Ефективна система платежів стимулює процеси скорочення викидів забруднюючих речовин та зменшення негативного екологічного впливу на туристичні об'єкти та території за сферою локалізації. Діючу систему нарахування екологічних платежів необхідно формувати з урахуванням принципу гнучкості економічних інструментів [4, с. 141].

Для підвищення рівня раціоналізації використання туристичних ресурсів необхідно застосовувати платежі за екологічні послуги. Такі платежі формуються виходячи з обсягів грошових ресурсів, що необхідні на виконання робіт для усунення негативних наслідків використання туристичних ресурсів: забруднення, деградації природних туристичних ресурсів, руйнації історико-культурних пам'яток кислотними дощами тощо.

Для підвищення якісних та екологічних характеристик природно-кліматичних та історико-культурних туристичних ресурсів доцільно запровадити систему екологічного ціноутворення. За допомогою цих інструментів у структурі ціни на ресурси відображаються якісні й кількісні характеристики компонентів туристичних ресурсів, зокрема такі параметри, як атрактивність, комфортність туристичних об'єктів, екологічність, транспортна доступність тощо.

Доцільним вважаємо включення до системи інструментів забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів механізму формування джерел грошових ресурсів для заходів раціоналізації досліджуваних.

Застосування екологічних грантів необхідне для фінансування заходів, спрямованих на раціоналізацію процесів використання туристичних ресурсів. Суб'єктам господарювання, що використовують певний вид туристичних ресурсів, надаються гранти на конкурсних умовах одноразово на певний вид раціональної діяльності. Основна мета використання цього інструменту полягає в попередженні деструктивних змін стану туристичних ресурсів. У межах регіону важливо враховувати ступінь необхідності оздоровлення територій, що межують із туристичними.

Екологічні субсидії передбачають надання фінансової допомоги суб'єктам господарювання, які використовують туристичні ресурси на здійснення проектів підвищення рівня раціоналізації процесів їхнього використання. Пріоритет у

фінансовій підтримці повинен надаватися тим користувачам, які забезпечують організацію туризму та відпочинку на територіях загального користування.

Пільгові екологічні кредити на потреби раціоналізації процесів використання туристичних ресурсів у порівнянні з дією екологічних грантів та субсидій мають ширше коло застосування і забезпечують повернення коштів у джерела їхнього фінансування. Пільгові екологічні кредити можуть стати ефективним інструментом для підтримки розвитку екологічно безпечної діяльності суб'єктів туристичного господарювання в районах зосередження різних типів туристичних ресурсів.

Кошти державного та місцевих бюджетів варто залучати для фінансування раціоналізації використання та охорони цінних природних туристичних ресурсів. Такий інструмент повинен передбачати розподіл частки національного доходу на користь фінансового забезпечення робіт щодо організації раціонального використання туристичних ресурсів.

Аналіз результатів застосування інструментів економічної відповідальності в системі організаційно-економічного механізму використання туристичних ресурсів указує на необхідність підвищення ефективності їхнього функціонального призначення. Для цього необхідно виконати низку умов:

- узгодити адміністративні платежі відповідно до екологічних критеріїв використання туристичних ресурсів;

- за рахунок коштів, вилучених засобами економічної відповідальності, усувати наслідки деструктивної діяльності суб'єктів господарювання, які використовують туристичні ресурси;

- розширити моніторинг стану природних та історико-культурних туристичних об'єктів, що

використовуються, та посилити їхній екологічний контроль.

Висновки. Зважаючи на проведені дослідження, вважаємо за доцільне виділити такі основні напрями раціоналізації процесу використання туристичних ресурсів:

- економічне стимулювання раціонального використання туристичних ресурсів, яке передбачатиме їхню економність;

- удосконалення законодавчої та нормативно-правової баз раціонального використання туристичних ресурсів, що передбачатиме їхню невиснажливність;

- підвищення рівня організації та управління раціональним використанням туристичних ресурсів, що забезпечить економіко-екологічну безпеку зазначеного процесу;

- розробка та запровадження інноваційної діяльності у сфері раціонального використання туристичних ресурсів, що дозволить підвищити інтенсивність використання туристичних ресурсів, не завдаючи при цьому їм шкоди;

- формування екологічної політики держави щодо раціонального використання туристичних ресурсів, яка сприятиме підвищенню рівня раціоналізації зазначених процесів.

Отже, аналіз існуючих і широко вживаних інструментів раціонального використання туристичних ресурсів свідчить про брак досвіду, недосконале законодавство, невміння ефективно та цілеспрямовано використовувати фінансові інструменти на сучасному етапі не дають можливості якісно видозмінити підходи до раціонального використання туристичних ресурсів, а тому запропоновані рекомендації щодо даного питання можуть сприяти підвищенню рівня раціональності досліджуваних процесів.

Список літератури:

1. Веклич О.О. Сучасні тенденції фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні / О.О. Веклич // Фінанси України. 2009. – № 11. – С. 26.
2. Галушкіна Т.П. Екологозбалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм : [монографія] / Т.П. Галушкіна, Л.М. Грановська. – Херсон : ХДУ, 2009. – 372 с.
3. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : [монографія] / З.В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
4. Данилишин Б.М. Екологічна складова політики сталого розвитку : [монографія] / Б.М. Данилишин. – Донецьк : Юго-Восток ЛТД, 2008. – 256 с.
5. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М.І. Долішній – К. : Наукова думка, 2006. – 511 с.
6. Кравців В.С. Регіональні програми підтримки екологічної політики / В.С. Кравців // Екологічна ситуація. Тенденції розвитку. Перспективи. – 2004. – № 9. – С. 30–33.
7. Мельник Л.Г. Екологічна економіка : [підручник] / Л.Г. Мельник – Суми : Університетська книга, 2002. – 346 с.
8. Ткаченко Т.І. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т.І. Ткаченко ; 2-ге вид., випр. та доп. – К. : КНТЕУ, 2009. – 463 с.
9. Туниця Ю. Фактори глобалізації і стратегії сталого розвитку / Ю. Туниця, Ю. Семенюк, Т. Туниця // Вісник НАН України. – 2004. – № 7. – С. 3–14.
10. Хлобистов Е.В. Вдосконалення системи фінансування природоохоронних проектів / Е.В. Хлобистов // Регіональна економіка. – 2003. – № 4.
11. Хвесик М.А. Інституціональне забезпечення землекористування: теорія і практика : [монографія] / М.А. Хвесик, В.А. Голян. – К. : НАУ, 2006. – 260 с.

Матвийчук Л. Ю.

Тыщук И. В.

Луцкий национальный технический университет

ЭКОНОМИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ

Резюме

Исследованы определяющие характеристики, заложенные в основу понятия «рациональное использование туристических ресурсов». Рассмотрены экономические аспекты и направления повышения уровня рациональности отмеченных процессов. Выделены основные критерии, которые ученые выделяют как условия выполнения принципа рационального использования туристических ресурсов. Определены основные инструменты и направления повышения уровня использования туристических ресурсов.

Ключевые слова: рациональное использование туристических ресурсов, инструменты экономического механизма.

Matviychuk L. Yu.

Tyshchuk I. V.

Lutsk National Technical University

ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL PRINCIPLES OF SUSTAINABLE USE OF TOURISM RESOURCES

Summary

The article studies characteristics that are laid in the basis of the concept of sustainable use of tourism resources. Economic aspects and ways of improvement of the rationality of mentioned processes are considered. Basic criteria as conditions for implementation of a principle of sustainable use of tourism resources are selected by the scientists. Basic tools and ways to increase the level of tourism resources use are determined.

Keywords: sustainable use of tourism resources, tools of economic mechanism.

УДК 504.064.4:658.567.3

Трофимчук А. Б.

Житомирський національний агроекологічний університет

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІДХОДІВ КАМЕНЕОБРОБНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Досліджено методіку оцінки ефективності використання відходів, як вторинної сировини каменеобробними підприємствами. Встановлено, що на особливу увагу заслуговує застосування Збалансованої Системи Показників, яка дає можливість: визначення показників та їхніх цільових значень та способів їх розрахунку, каскадування стратегічних цілей, складання плану стратегічних заходів та визначення стратегічних цілей у використанні відходів каменеобробними підприємствами. Визначено, що каменеобробні підприємства, які власними силами здійснюють повторне використання відходів, мають високий коефіцієнт покриття витрат доходами та коефіцієнт безвідходності виробництва наближається до 1.

Ключові слова: відходи каменеобробних підприємств, рециклінг, еколого-економічна ефективність, стратегія вторинного використання відходів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку каменеобробних підприємств визначальною є проблема щодо максимального залучення у виробництво відходів у вигляді додаткової сировини. Аксиоматично, чим менша відходомісткість каменеобробки, тим нижчий рівень забруднення навколишнього середовища та більш економічне виробництво продукції підприємств даної галузі. У цьому зв'язку принциповими стають такі питання, як визначення реальних обсягів, ціни відходів та визначення ефективних методів їх вторинного використання каменеобробними підприємствами. Отже, йдеться про методичне посилення економічної складової сучасного екологічно безпечного використання відходів як вторинної сировини у каменеобробній галузі.

Визначення реальної еколого-економічної ефективності використання відходів як вторинної сировини є складною проблемою. Проте, яким би

способом не вирішувалася проблема екологізації використання відходів як вторинної сировини, без економічної оцінки природного фактора тут не обійтися. Добираючи технологічну схему добування каменю чи його обробки, часто перевагу надають найдешевшим, природомістким та багатовідходним процесам виробництва. Утім, природний фактор як зовнішній стосовно виробництва економічної оцінки не одержує. Це означає, що еколого-економічні збитки, що виникають унаслідок функціонування каменеобробних підприємств, у вигляді розміщення відходів до уваги не беруться. Між тим ця величина реально існує і виражається в додаткових втратах матеріальних, трудових, фінансових і природних ресурсів, яких зазнає суспільство внаслідок виробничої діяльності каменеобробних підприємств. Головною метою використання відходів, як вторинної сировини каменеобробними підприємствами є досяг-